

Średniowieczny system obronny miasta Poznania

Fragment odcinka północnego
Wyniki badań archeologicznych

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

NARODOWY INSTYTUT
DZIEDZICTWA
NATIONAL HERITAGE BOARD OF POLAND

Północny fragment średniowiecznych fortyfikacji miejskich, poddany badaniom wykopaliskowym, znajdował się w rejonie miasta zamieszkałym od XIV w. przez społeczność żydowską. W XV i XVI w. ograniczony był ulicami Żydowską, Mokrą, Wroniecką i Stawną: „Po prawej zaś stronie ulicy Wronieckiej zaczyna się żydowskie miasto, które uważając od ratusza jest w tyle kamienic wychodzących na rynek i wciąż idzie aż do samych murów miasta, długość jego od ulicy Wronieckiej aż do dominikanów, ku stronie miasta wschodniej, wynosi kroków 224. Szerokość od murów miasta, zmierzając ku rynkowi, jest kroków 200. Miasto żydowskie blisko murów miejskich ma murowanych bóżnic dużych 2, małych 4 ...”. Liczne przekazy pisane i kartograficzne wskazują, że tej części miasta, od Bramy Wronieckiej do klasztoru o.o. Dominikanów, broniły dwa mury, wewnętrzny (XIII-wieczny) i zewnętrzny (XV-wieczny) oraz fosa.

Fragment północnego muru obronnego wraz z basztą przy klasztorze Dominikanów, około 1798 r., gwasz K. Albertiego. Widok od E.

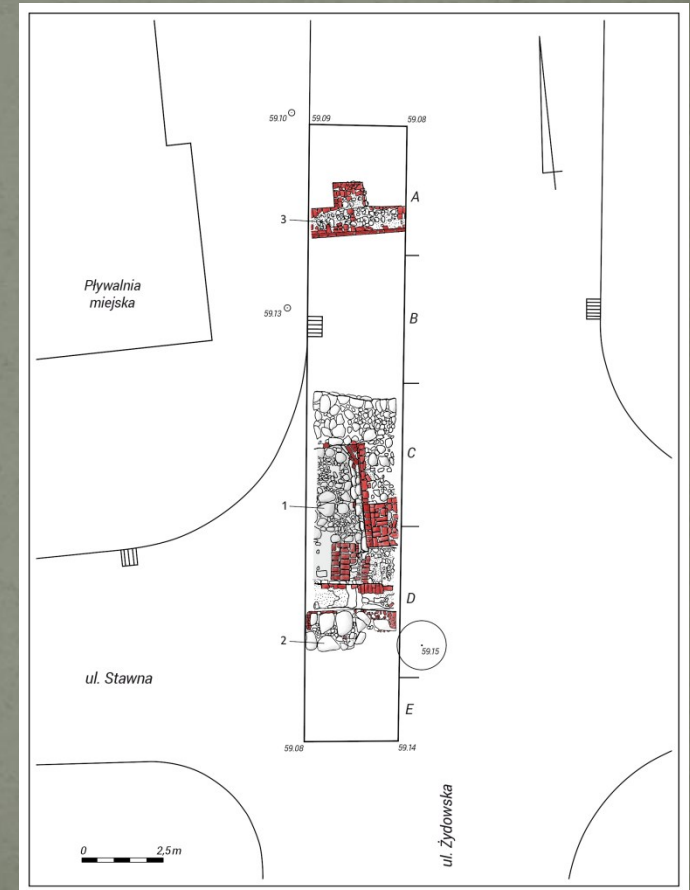
Fragment północnego muru obronnego wraz z basztą przy klasztorze Dominikanów, około 1853-1862, ks. S. Lekszycki. Widok od NE.

Fragment północnego muru obronnego przy klasztorze Dominikanów, około 1870 r., fot. A. i F. Zeuschner. Widok od N.

WYNIKI BADAŃ ARCHEOLOGICZNO-ARCHITEKTONICZNYCH

W celu rozpoznania pozostałości średniowiecznych założeń obronnych wykop badawczy, o wymiarach 19,00 x 3,00 m, wytyczono wzdłuż osi północ-południe, prostopadłe do ich przebiegu. W wyniku przeprowadzonych badań wykopaliskowych odkryto fragment północnego systemu obronnego średniowiecznego Poznania w postaci pozostałości wschodniej części baszty muru wewnętrznego, odcinka zewnętrznego muru obronnego a także kilku fragmentów nowożytnych konstrukcji kamiennych i drewnianych.

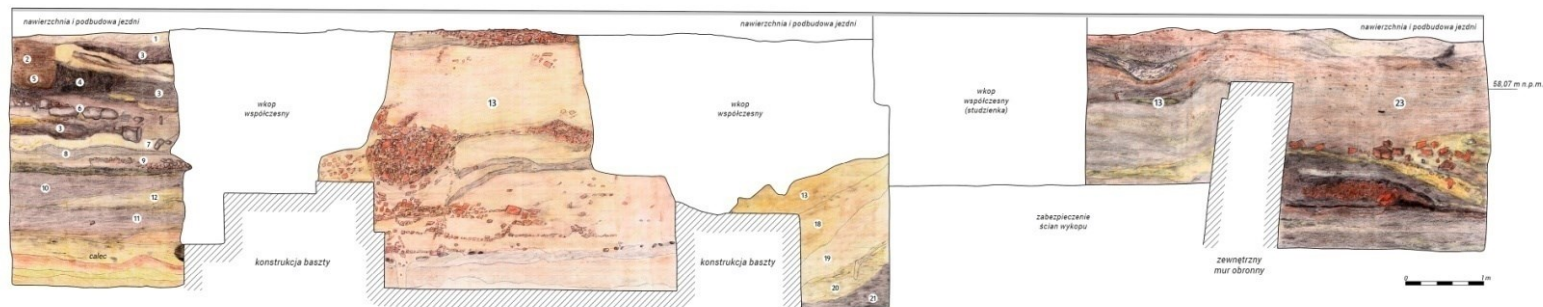

Poddane eksploracji warstwy kulturowe, to przede wszystkim silnie przemieszane warstwy zasypiskowo-rozbiórkowe, powstałe na początku i w ciągu XIX wieku w trakcie likwidacji miejskich umocnień, a także współczesna infrastruktura miejska w postaci m.in. studzienek kanalizacyjnych wraz z wykopami pod ich umiejscowienie, która w znacznym stopniu zniszczyła pierwotny układ stratygraficzny i fragmenty odkrytych konstrukcji obronnych.

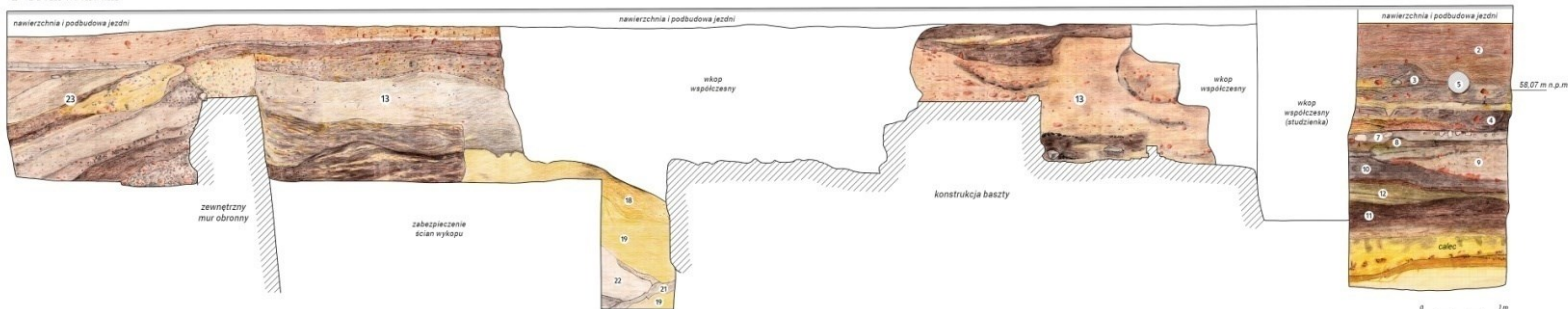
Średniowieczny system obronny miasta Poznania. Fragment odcinka północnego. Wyniki badań archeologicznych

Załącznik nr 1

1 - Profil zachodni

2 - Profil wschodni

Ryc. 2. Profile wykopu badawczego. 1 – profil zachodni, 2 – profil wschodni. Warstwy i obiekty kulturowe: 1-szara spiaszczona próchnica z fragmentami ceramiki budowlanej, zaprawy wapiennej i węgli drzewnych, 2-ciennoszara spiaszczona próchnica z fragmentami ceramiki budowlanej, zaprawy wapiennej i węgli drzewnych, 3-brunatna spiaszczona próchnica z fragmentami ceramiki budowlanej, zaprawy wapiennej i węgli drzewnych, 4-ciennoszara spiaszczona próchnica z fragmentami ceramiki budowlanej, zaprawy wapiennej i węgli drzewnych, 5-drewniana ruina wodociągowa, 6-bruk kamienny, 7-bruk kamienny, 8-ciennoszara spiaszczona próchnica z fragmentami węgli drzewnych i zaprawy wapiennej, 9-szara spiaszczona próchnica z fragmentami ceramiki budowlanej, węgli drzewnych i zaprawy wapiennej, 10-brunatna spiaszczona próchnica z fragmentami węgli drzewnych, 11-ciennoszara spiaszczona próchnica z fragmentami węgli drzewnych, 12-szarożółty piasek, 13-warstwy zasypiskowo-rozbiórkowe, 14-bruk kamienny, 15-jasnoszara spiaszczona próchnica, 16-szara spiaszczona próchnica, 17-bruk kamienny, 18-żółtoszara spiaszczona próchnica z drobnymi fragmentami zaprawy wapiennej, ceramiki budowlanej i węgli drzewnych, 19-szara spiaszczona próchnica, 20-ciennoszara spiaszczona próchnica, 21-brunatna spiaszczona próchnica, 22-jasnoszara spiaszczona próchnica, 23-zasypisko fosy. Rys. A. Bujał, J. Kurkiewicz, A. Stęmiel. Oprac. komp. J. Kurkiewicz

Najbardziej czytelny był układ warstw kulturowych, który zachował się w części południowej wykopu, na odcinku około 2 m. Odcinek ten był fragmentem miasta „w murach”. Zarejestrowano tutaj warstwy kulturowe od XV do XX w.

W trakcie eksploracji tej części wykopu natrafiono na fragmenty drewnianej rury wodociągowej z około połowy XIX w. a także na bruki kamienne będące pozostałościami nawierzchni z pierwszej połowy XIX i XVIII w.

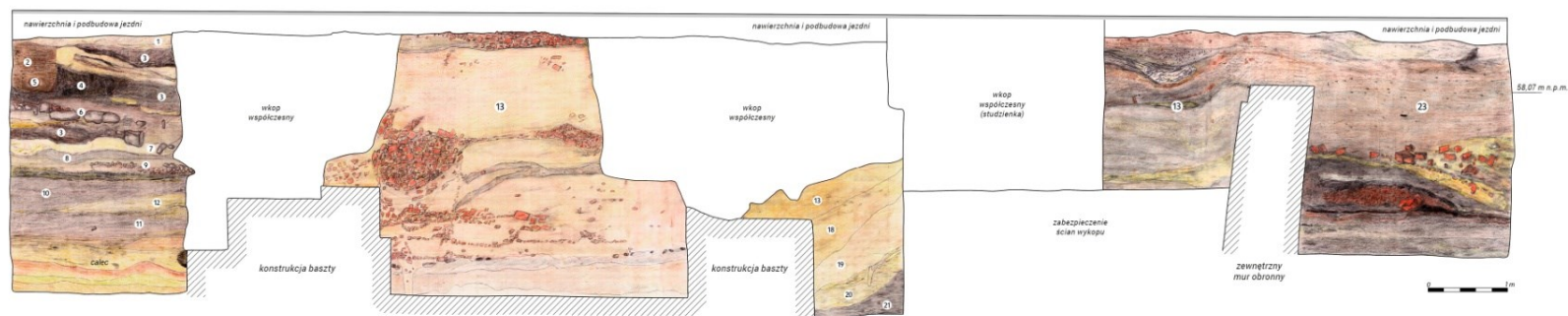

Część środkową wykopu badawczego stanowiły silnie przemieszane XIX-wieczne warstwy zasypiskowo-rozbiórkowe, zniszczone dodatkowo przez liczne współczesne wkopy, które przykrywały odkryte w tym miejscu pozostałości konstrukcji obronnych – basztę i wewnętrzny mur obronny. Ciągnęły się one na długości około 13 m wypełniając tzw. „międzymurze” i dochodząc do odkrytego zewnętrznego muru obronnego.

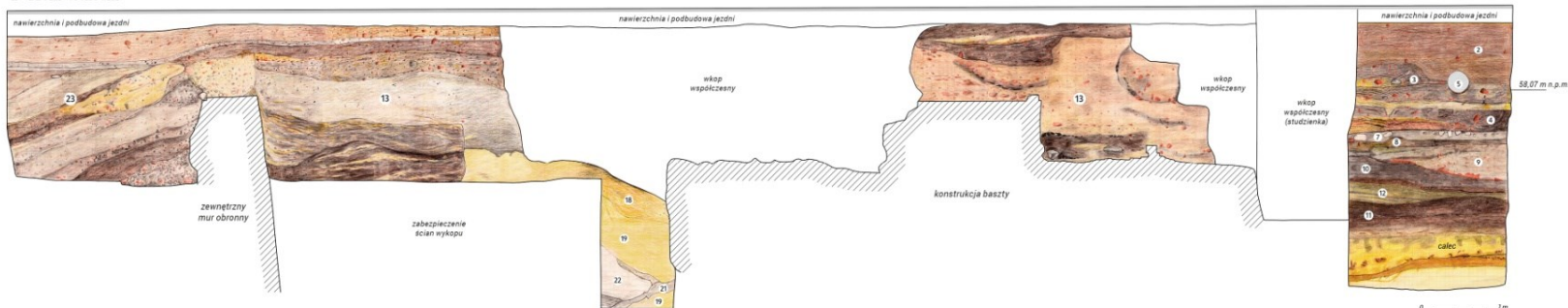
Średniowieczny system obronny miasta Poznania. Fragment odcinka północnego. Wyniki badań archeologicznych

Załącznik nr 1

1 - Profil zachodni

2 - Profil wschodni

Ryc. 2. Profile wykopu badawczego. 1 – profil zachodni, 2 – profil wschodni. Warstwy i obiekty kulturowe: 1-szara spiaszczona próchnica z fragmentami ceramiki budowlanej, zaprawy wapiennej i węgli drzewnych, 2-ciemnoszara spiaszczona próchnica z fragmentami ceramiki budowlanej, zaprawy wapiennej i węgli drzewnych, 3-brunatna spiaszczona próchnica z fragmentami ceramiki budowlanej, zaprawy wapiennej i węgli drzewnych, 4-ciemnobrunatna spiaszczona próchnica z fragmentami ceramiki budowlanej, zaprawy wapiennej i węgli drzewnych, 5-drewniana rura wodociągowa, 6-bruk kamienny, 7-bruk kamienny, 8-ciemnoszara spiaszczona próchnica z fragmentami węgli drzewnych i zaprawy wapiennej, 9-szara spiaszczona próchnica z fragmentami ceramiki budowlanej, węgli drzewnych i zaprawy wapiennej, 10-brunatna spiaszczona próchnica z fragmentami węgli drzewnych, 11-ciemnobrunatna spiaszczona próchnica z fragmentami węgli drzewnych, 12-szary piasek, 13-warstwy zasypiskowo-rozbiórkowe, 14-bruk kamienny, 15-jasnoszara spiaszczona próchnica, 16-szara spiaszczona próchnica, 17-bruk kamienny, 18-żółta spiaszczona próchnica z drobnymi fragmentami zaprawy wapiennej, ceramiki budowlanej i węgli drzewnych, 19-szara spiaszczona próchnica, 20-ciemnoszara spiaszczona próchnica, 21-brunatna spiaszczona próchnica, 22-jasnoszara spiaszczona próchnica, 23-zasyisko fosy. Rys. A. Bujak, J. Kurkiewicz, A. Szemiel. Oprac. komp. J. Kurkiewicz

W północnej części wykopu badawczego eksplorowano głównie warstwy kulturowe będące XIX-wiecznym zasypiskiem fosy miejskiej. Eksplorowano je do głębokości około 3 m p.p.t. Przykrywały pozostałości zewnętrznego muru obronnego.

Fragmentaryczność odkrycia elementów architektury obronnej uniemożliwia ich właściwą interpretację. Dotyczy to szczególnie odsłoniętych pozostałości baszty wewnętrznego muru obronnego. Odkryto jej wschodnią część, w postaci relikwów kamiennych fundamentów ściany północnej, ściany wschodniej wraz z posadowioną na niej konstrukcją ceglana oraz fragment ceglanej ściany południowej, z zachowanym wnętrzem.

Pozostałości ściany północnej odsłonięto na głębokości około 1,96 m poniżej poziomu terenu, na długości około 1,35 m od strony wnętrza baszty (lico południowe) i około 3 m od strony zewnętrznej (lico północne)

Resztki ściany wschodniej odkryto na głębokości około 1,10 m poniżej poziomu terenu, na długości około 4,50 m, mierzonej od strony wnętrza baszty (lico zachodnie). Bezpośrednio na niej, w jej części środkowej, odsłonięto konstrukcję ceglana w formie bloku.

Fragment innej konstrukcji ceglanej odsłonięto na styku ściany północnej i wschodniej, od strony wewnętrznej odkrytego fragmentu baszty. Prawdopodobnie stanowiła ona podstawę żebra sklepienia krzyżowego. Z kolei, bardzo silnie zniszczony, fragment południowy ściany wschodniej, sugerował istnienie w tym miejscu schodów.

Ściana południowa baszty odkryta została na głębokości około 1,75 m poniżej poziomu terenu, na długości około 3 m. Była dwuczęściowa. Całość miała grubość około 1,85 m, w tym część północna około 0,80 m. Zachowana maksymalna wysokość reliktu wynosiła około 1,42 m. Wzniesiona została najprawdopodobniej w dwóch fazach, w wieku XIV i w wieku XV.

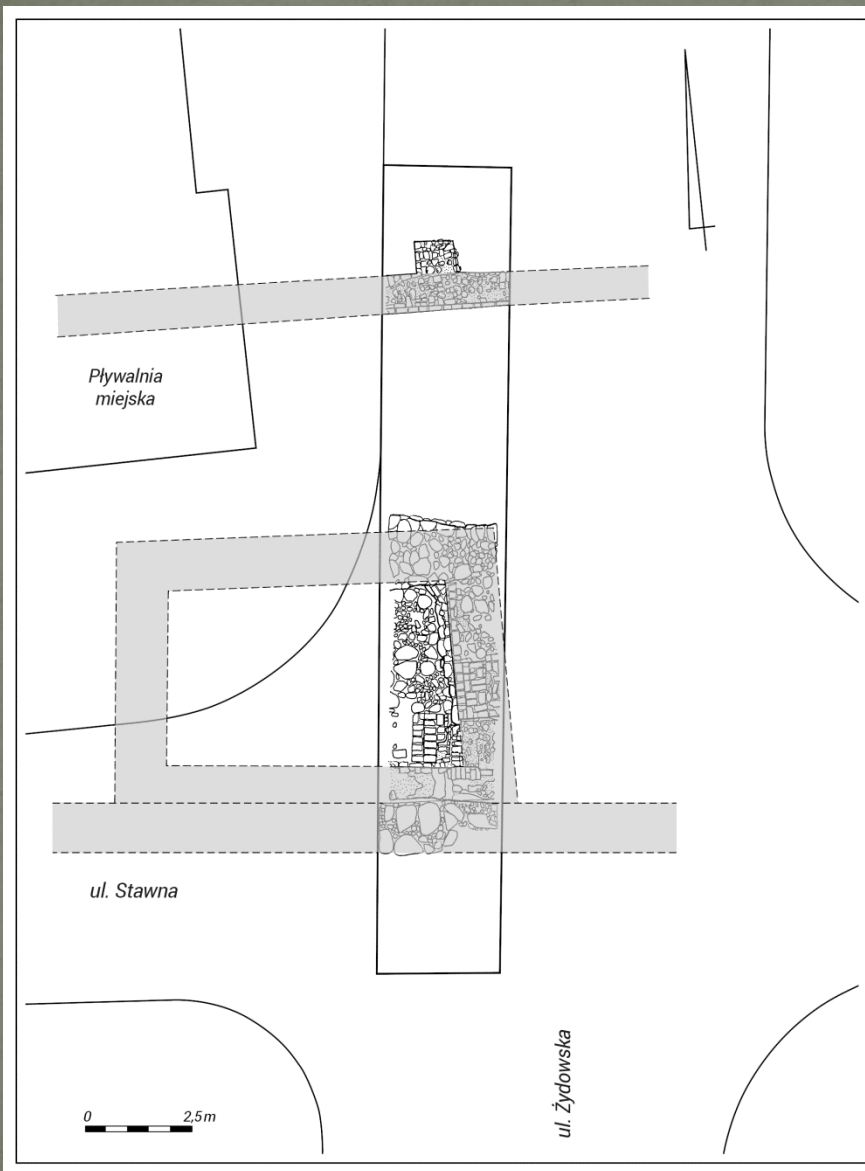
We wnętrzu baszty odkryto pozostałości dwóch bruków kamiennych zalegających na różnych poziomach. Młodszy, pochodzący prawdopodobnie z XVI w., znajdował się na głębokości około 3 m poniżej poziomu terenu, starszy natomiast, z wieku XV, zlokalizowano na głębokości około 3,30 m poniżej poziomu terenu.

Zewnętrzny mur obronny odkryty został na głębokości około 1,10 m poniżej poziomu terenu, na długości około 3 m. Zorientowany był na osi wschód-zachód. Jego zachowana wysokość wynosiła około 2,65 m, grubość około 0,80 m. Lico północne było zaopatrzone w przyporę. Cała konstrukcja muru odchylona była od pionu o 0,23 m w kierunku północnym.

Pierwotne zewnętrzne wymiary odkrytej baszty mogły być zbliżone do prostokąta i wynosić około 9,5 x 7,5 m, przy stwierdzonej szerokości wnętrza około 4,50 m. Z kolei wewnętrzny mur obronny, do którego baszta była „przyklejona” mógł mieć około 1,20 m grubości.

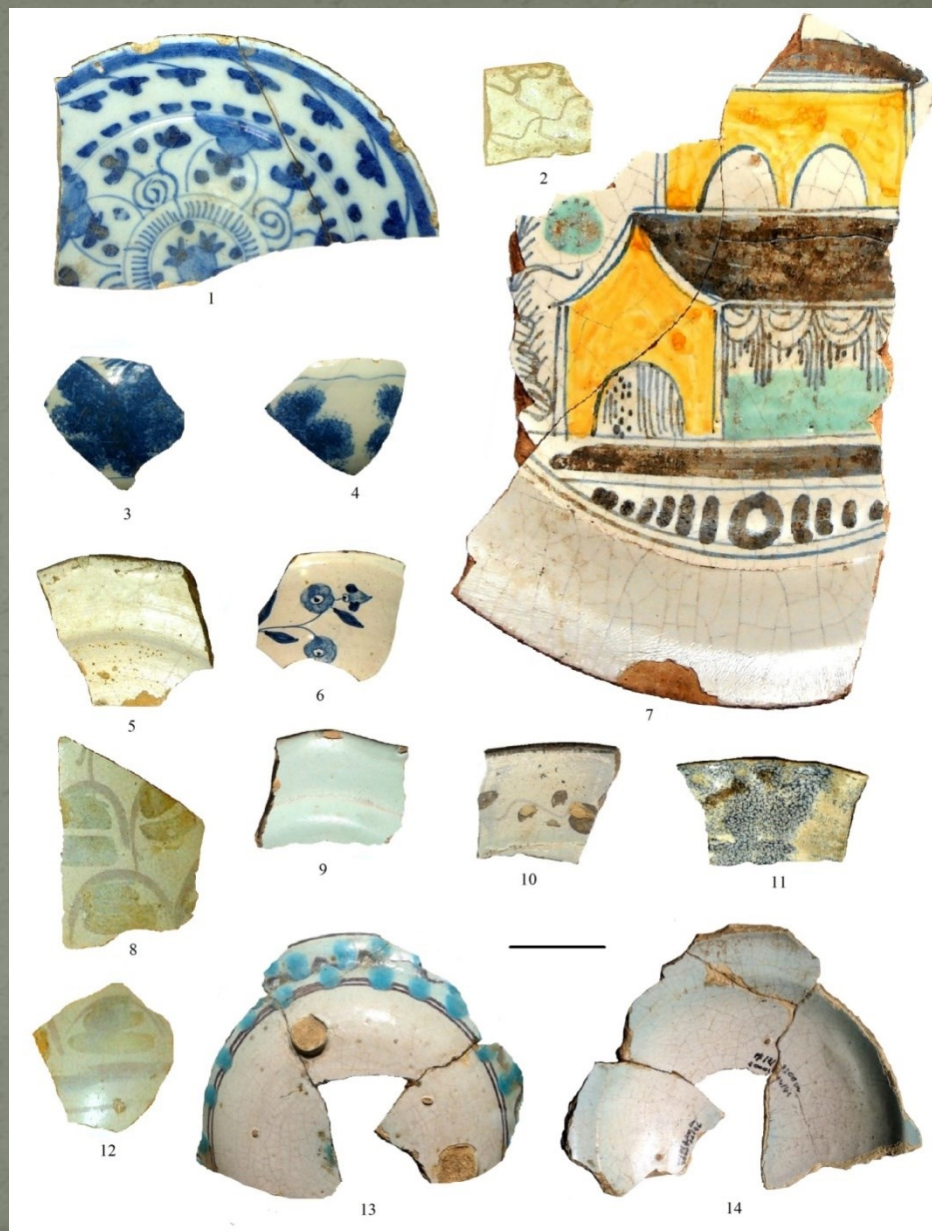
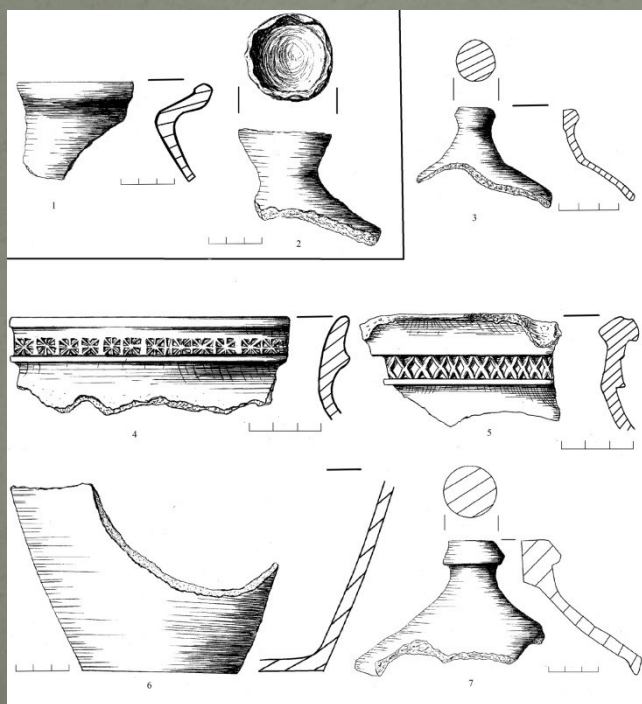
Uzyskane wyniki badań archeologicznych i architektonicznych odkrytych pozostałości konstrukcji baszty wraz z zewnętrznym murem obronnym pozwalają na stwierdzenie, że omawiane elementy systemu obronnego powstały w tym samym czasie, tj. w pierwszej połowie XV w. Basztę dobudowano do już istniejącego w tym miejscu XIV-wiecznego muru obronnego. Mur ten, o wysokości około 7 m, zwieńczony był krenelażem ze strzelnicami w blankach. Po zewnętrznej stronie fortyfikacji znajdowała się fosa zasilana wodami Bogdanki.

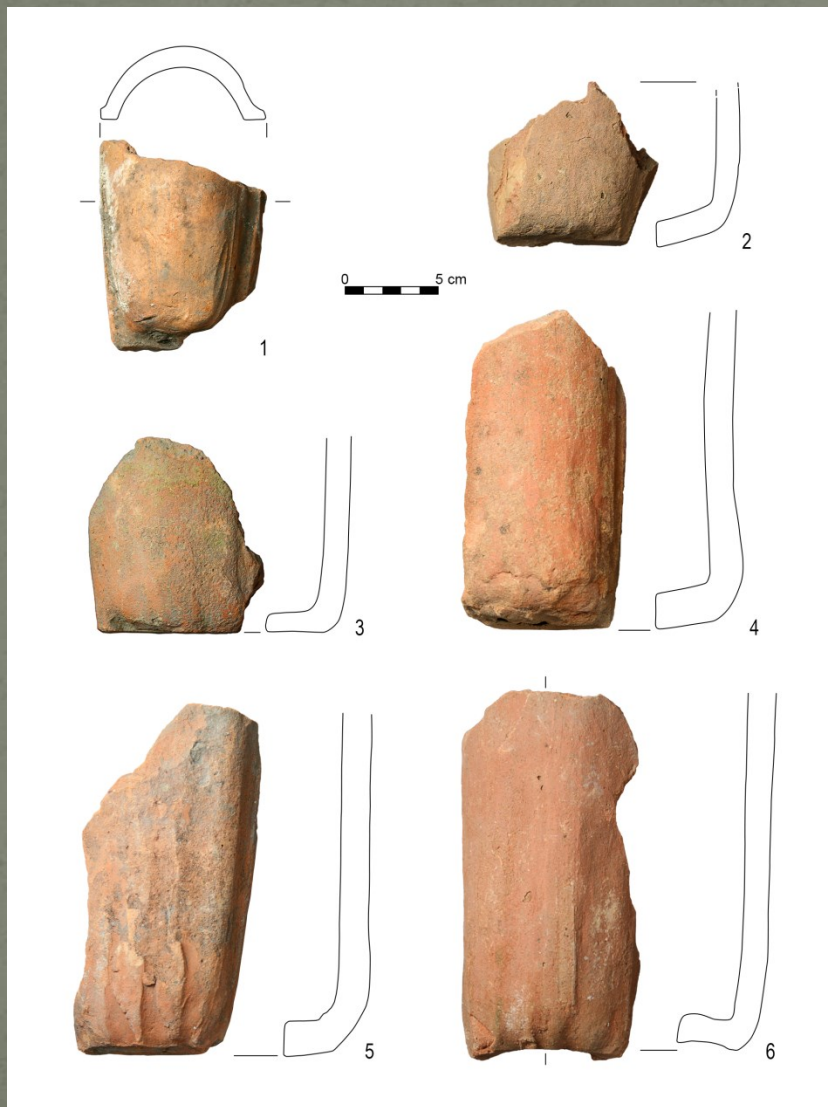
W pierwszej połowie XV w. dotychczasowy system obronny w tym miejscu okazał się niewystarczający i postanowiono go dodatkowo wzmocnić, dostawiając w latach 1431-1433 basztę oraz mur zewnętrzny. Międzymurze w tym miejscu miało szerokość około 13 m. Ważnym elementem obronnym po zewnętrznej stronie muru była nadal fosa.

Podczas badań pozyskano bardzo liczny zbiór ruchomego materiału źródłowego w postaci ceramiki naczyniowej, ceramiki budowlanej, kafli, wyrobów ze szkła, fragmentów fajek glinianych, monet, kości zwierzęcych.

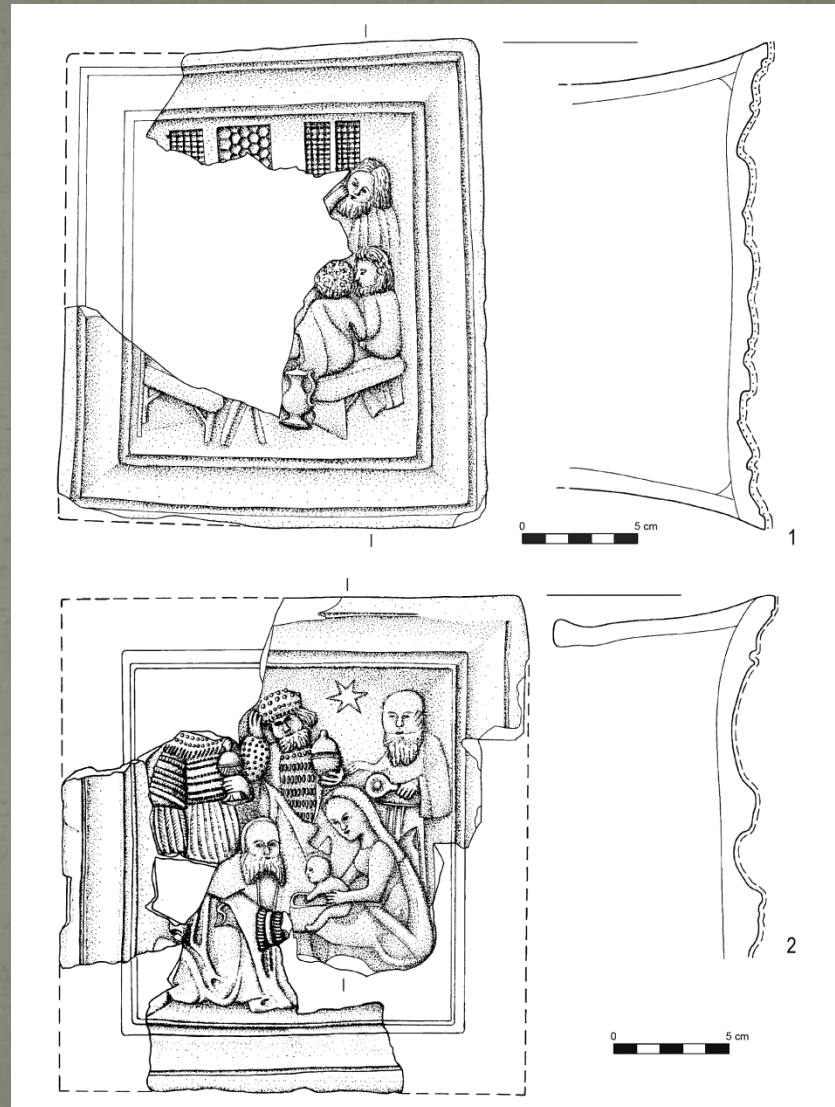
Ceramika naczyniowa

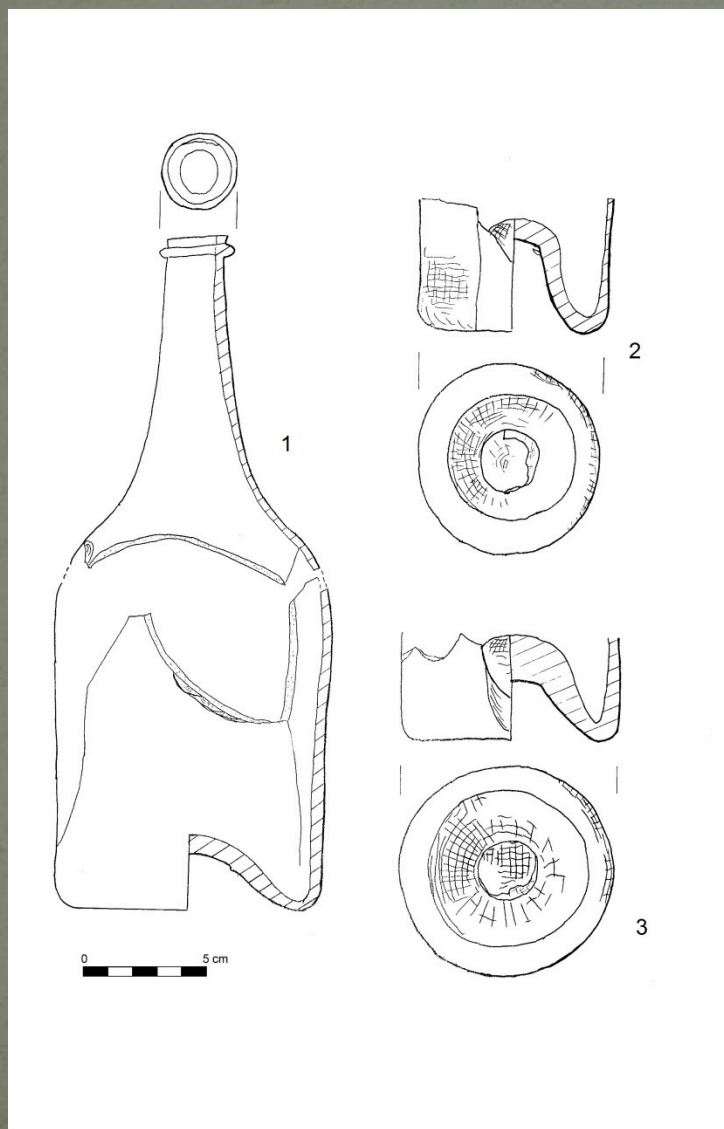
Ceramika budowlana

Kafle

Wyroby ze szkła

Fajki gliniane

Inne przedmioty metalowe

Monety

